

Catalina Mir, *Vint-i-dues aproximacions a la traïció com a tema literari. Per a una anàlisi global de Vint-i-dos contes de Mercè Rodoreda*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2021, 92 p. ISBN: 9788412113440.

En els darrers anys, la bibliografia crítica sobre Mercè Rodoreda s'ha ampliat amb nous enfocaments i metodologies que se centren cada vegada més en aspectes concrets de la seua obra com les metamorfosis, els somnis, la construcció dels personatges, l'espai o l'exili, per destacar-ne sols uns quants. Aquests estudis sobre temes i obres específics enriqueixen altres aproximacions anteriors que abordaven qüestions més genèriques com les tècniques narratives, el simbolisme líric o la representació dels personatges femenins. Cal destacar la labor que la Fundació Mercè Rodoreda porta a terme pel que fa al foment de la investigació sobre l'escriptora, a banda de la publicació d'edicions crítiques o d'inèdits.

L'última proposta (que va rebre un ajut de la Fundació) correspon a Catalina Mir. En l'estudi *Vint-i-dues aproximacions a la traïció com a tema literari*, aquesta investigadora tria una perspectiva temàtica per analitzar la primera obra de postguerra publicada per Rodoreda: *Vint-i-dos contes*, premi Víctor Català de 1957. Mir qüestiona el prejudici segons el qual aquest conjunt de relats és «desigual» (criteri de la mateixa Rodoreda) o bé reflecteix una «vacil·lació de tècniques» (Joaquim Molas) i una «crisi d'escriptura» (Carme Arnau). Per això, l'estudiosa en reivindica la unitat a partir de la premissa que, des d'un punt de vista discursiu i narratològic, el que s'anomena coherència textual (concretament, recorre a la noció de «macroestructura» de Teün van Dijk) o tema (en aquest cas, invoca l'estudi de Shlomith Rimmon-Kenan) és producte de la reconstrucció del sentit que fa cada lector; en altres paraules, és l'acte de lectura el que dota l'obra de coherència, unitat i sentit. Aquests postulats també els adopta l'anomenada estètica de la recepció. Per tant, tot l'estudi de Mir està orientat a proporcionar un comentari coherent d'aquest recull de narracions a partir del tòpic literari de la traïció o l'engany. Si bé resulta cert que el volum de contes

més unitari de Rodoreda és *La meua Cristina i altres contes* (*Semblava de seda i altres contes* també és prou heterogeni quant a temes i tècniques narratives), el cas és que l'anàlisi de l'estudiosa resulta convincent i atractiva, precisament perquè afavoreix una interpretació global de totes les històries que no ignora, però, les peculiaritats i els matisos de cada una. De fet, aquesta tensió derivada d'una lectura totalitzadora d'una obra, que oculta les singularitats i les contradiccions, plana sempre sobre la pràctica analítica en els estudis literaris. Moltes vegades les anàlisis taxonòmiques i comprensives que classifiquen temes i recursos simplifiquen la complexitat dels textos; per això, esdevé necessari que l'estudiós o l'estudiosa advertisquen sobre les limitacions i fins i tot excessos de la proposta que realitzen. D'altra banda, l'anàlisi literària no necessàriament ha de «desvelar» la coherència de l'obra en conjunt d'un autor o bé d'un llibre concret; precisament, la teoria literària contemporània subratlla les contradiccions i les incongruències dels textos perquè sovint mostren les tensions ideològiques i estètiques que es volen dissimular.

Catalina Mir utilitza bàsicament dos estudis de referència de Gabriella Turnaturi (*Tradimenti. L'imprevedibilità nelle relazioni umane*, 2000) i de Judith Shklar (*Ordinary Vices*, 1984) com a marc teòric. Segons aquestes autores, dues condicions fonamentals de la traïció són que hi ha d'haver una relació prèvia entre dues persones i que, a més, ha de reposar en la confiança mútua. Per això, l'engany sorgeix, explica Mir, quan un dels individus desconeix o és incapaç de predir l'actuació de l'altre. Des d'aquest punt de vista, parlem d'una víctima-testimoni de la traïció. Com que el treball aborda un tòpic literari, hauria estat interessant traçar un recorregut, encara que fos succint, sobre la traïció al llarg de la història de la literatura, des de la *Medea* d'Eurípides fins a *Traïció* de Harold Pinter. Com Mir assenyala, es tracta també d'un tòpic relacionat amb un altre dels grans motius de la literatura rodorediana: el secret. De fet, estic d'acord amb aquesta estudiosa, i també amb Xavier Pla, quan destaquen que l'obra de l'escriptora està definida per l'enigma i la indeterminació del significat. Per aquesta raó, moltes narracions rodoredianes s'acosten al gènere gòtic i a la fantasia, o bé directament altres s'inscriuen en el gènere policíac i, en general, el misteri i el significat suggerit tenen un paper de primer ordre en l'obra d'una autora poc propensa al sentit inequívoc o a una visió de la realitat incontestable. Aquesta inestabilitat semàntica no indica per força la precarietat de l'existència o la feblesa de les conviccions pròpies (afavorides per la guerra i l'exili en el cas de Rodoreda), sinó la flexibilitat de les categories amb què l'autora construeix el seu món. També per aquesta raó s'ha d'anar amb compte a l'hora de proposar classificacions taxatives i establir generalitzacions. Com comentava abans, un dels atractius més poderosos de la literatura rodorediana radica en l'ambi-

güitat, la imprecisió i el caràcter evasiu; unes característiques encara més lògiques en la narrativa breu, que reposa en l'el·lipsi i el significat suggerit.

L'estudi de Catalina Mir està estructurat en dos apartats: en el primer, repassa sumàriament les característiques fonamentals del gènere del conte, a més dels conceptes de tema i de traïció; així mateix, esbossa un estat de la qüestió de la producció crítica al voltant de l'obra rodolediana, posant èmfasi en els treballs sobre la narrativa breu. El segon apartat es pot considerar el gruix de la investigació, ja que aborda l'anàlisi del tema plantejat: la traïció. La investigadora ofereix una anàlisi d'aquest tòpic literari que agrupa els contes en tres seccions: traïcions sospitades, maquinades i recordades. Pel que fa les traïcions sospitades, es tracta d'històries narrades des del punt de vista de l'individu que es considera a si mateix enganyat. Hi pertanyen «La sang», «Abans de morir», «Felicitat», «Tarda al cinema», «Promesos», «Cop de lluna» i «Gallines de Guinea». Al seu torn, part d'aquestes peces reproduïxen una traïció sentimental perpetrada per un home cap a la seua parella femenina, mentre que la resta recreen altre tipus de traïció per raons materials o econòmiques («Cop de lluna») o bé la víctima és un nen enganyat, no exactament per un adult, sinó per les regles del món adult («Gallines de Guinea»). Mir conclou, respecte a aquest primer gran grup de contes, que «la sensació de traïció, en el recull, és predominantment femenina. Totes aquestes dones que hem analitzat comparteixen el malestar i la incertesa, i els seus (en) raonaments són una conseqüència natural d'aquesta inquietud» (p. 44). Així doncs, encara que no es tracta d'un estudi de gènere, l'autora subratlla les implicacions que el tòpic examinat té per a la dona, víctima de la manipulació i de la falsedat masculines.

El segon exemple de traïcions, les maquinades, aproximen els contes a la narrativa policíaca i fins i tot el *thriller*. Per exemple, el conte «Fil a l'agulla» crea tensió psicològica en la protagonista, que dona curs als seus instints assassins d'una manera molt similar a la narrativa de la nord-americana Patricia Highsmith. De fet, hauria sigut interessant que l'estudi hagués indagat més en els lligams intertextuals dels contes, si bé és cert que al·ludeix puntualment a Víctor Català en el cas del relat sobre un infanticidi o a Hemingway pel que fa al conte «Darrers moments». Els relats d'aquest grup estan protagonitzats per personatges que ordeixen una traïció, bé siga un crim, una infidelitat, una malifeta infantil o bé, de manera més abstracta, una ocultació de la veritat. A banda de «Fil a l'agulla» i «Darrers moments», comprén «Un home sol», «Començament», «Estiu», «El bany» i «Nocturn». Les conclusions que extrau Catalina Mir d'aquest conjunt és que la traïció es fonamenta en el secret dirigit a una persona que confia, ingènuament, en les intencions de l'altre. Una altra idea essencial és l'autoconsciència, és a dir, el caràcter reflexiu dels personatges, que especulen en profunditat sobre les diferents possibilitats que se'ls presenten en la vida. L'estudiosa

també remarca els diferents desenllaços dels relats: traïcions que s'executen i altres que es frustran, a més d'altres que el lector desconeix si acabaran produint-se. Finalment, en aquest grup la qüestió del gènere femení és menys important perquè no sols estan protagonitzats per dones víctimes de l'engany masculí.

Per a acabar, hi ha el tercer conjunt de relats, que recreen el tòpic de les traïcions recordades; «textos en què predomina la retrospectió, el record de la traïció, s'hagi patit o comès» (p. 59). Inclou «La brusa vermella», «El mirall», «El gelat rosa», «En veu baixa», «Mort de Lisa Sperling», «Carnaval», «Divendres 8 de juny» i «En el tren». Mir reconeix la dificultat d'assignar el tòpic de la traïció a dos contes específics i es veu obligada a redefinir-la com el record d'una amenaça física o moral («Mort de Lisa Sperling») o la pèrdua de la capacitat d'acció («Divendres 8 de juny»). Com deia al començament d'aquesta ressenya, les visions totalitzadores, igual que les anàlisis taxonòmiques, presenten aquest risc i, finalment, l'investigador o investigadora ha de reconèixer la complexitat dels textos, que es resisteixen a acceptar una interpretació coherent que, al capdavall, en simplifica el significat i n'oculta les tensions, les ambigüitats i les discordances. En aquest cas, després de l'anàlisi feta, Mir conclou que, en primer lloc, els personatges que recorden ho fan amb tranquil·litat a causa del temps transcorregut; en segon lloc, precisament aquesta distància temporal els permet fer un balanç dels fets i, finalment, confessen els seus secrets més íntims i ordenen unes vivències de joventut que els resulten cabdals. En les conclusions, l'estudiosa insisteix en les objeccions que l'anàlisi proposada pot despertar, però considera que l'enfocament triat és vàlid com a «exercici metodològic»; des del meu punt de vista, en efecte, la lectura de Mir és una proposta correcta, ja que aporta informació i nous punts de vista, a més d'estar ben argumentada i fonamentada amb exemples que il·lustren la tesi central: *Vint-i-dos contes* és un recull que gira entorn del tòpic literari de la traïció i l'engany. Així mateix, com he dit, Catalina Mir adverteix els possibles inconvenients que el seu plantejament pot suscitar, si bé no els percep com a limitacions, sinó com el que són: una interpretació ben raonada del recull de relats des d'una perspectiva nova en la bibliografia rodediana, com és la temàtica.

ANTONI MAESTRE BROTONS
Universitat d'Alacant
antoni.maestre@ua.es
ORCID 0000-0002-1469-2947